

О неким слабостима теоријског концепта друштвене својине

1. Друштвена својина је специфична. Она је неконвенцијални облик својине — алтернативна својина, својина новог самоуправног друштва. Друштвена својина је незамјењив продукциони однос и као таква наше актуелно и перспективно опредјељење. Друго је питање: да ли је то друштвена својина оваква каква јесте. На то се може одговорити: углавном да. Зато што је то продукциони однос који је у дубокој кризи и концепт са неким манама. Бројне су мане њеног концепта и њене деформације у пракси. Истаћи ћу само неке од њих, и то оне које се односе претежно на њен концепт.

2. Може се рећи да су три основна недостатка бића друштвене својине (теоријско-нормативног концепта) и то:

а) Друштвена својина не садржи санкцију за нерад, односно нема економску одговорност у себи, а неодговорност у пракси социјализује;

б) Теоријски концепт друштвене својине је идејно и циљно испред теоријског концепта самоуправљања; и

ц) Основна, у њој скривена деформација, коју она генерира и коју је, са овим њеним теоријским концептом, тешко отклонити је друпна својина.

Поред ових друштвених својина има и друге, претежно правне недостатке (недовршености концепта) са којима она ипак може постојати и остваривати се. Ти недостаци су: она је својина бе сопственика, својина рада и условна својина, јер је за присвајање потребан рад а за сразмјеру присвајања потребна је сразмјера рада и радног доприноса; Радници су само „радни корисници” друштвене својине и имају активну легитимацију да раде на њој и да је развијају; Позитивно правни приступ друштвеној својини доминира а баш је у позитивно правном одређењу друштвене својине понајвише мањкавости.

Друштвена својина има и своје деформације у пракси. Њу чине двије компоненте: рад и однос према њој (рационално газдовање и коришћење у складу са природом и намјеном, обавеза обнављања, увећавања и унапређивања средстава и сл.), а једна и друга компонента највише је осипају.

Нерад је највише пустоши. Поред тога, она више фигурира и данас као концепт него као реалан однос, а у реалним односима више фигурира као скуп права и обавеза него као основни продукциони однос који треба да детерминише друге односе. Најзад, ми посредно сазнајемо да ли она постоји и остварује се и то претежно преко појава њеног осипања, приватизације или групно-својинског присвајања и повреда заједничких интереса и самоуправних права. За право је битно да се један концепт не (пре)крши а за револуцију да се остварује, а друштвена својина је и правни и револуционарни концепт.

Уз све ове концептуолошке мањкавости и реалне деформације друштвена својина ипак може егзистирати и остваривати се, али са оне три слабости, горе истакнуте, она ће се све више осипати и постати моћно извориште неодговорности у друштву и бирократизације. Стога бих се осврнуо на те недостатке.

а) Друштвена својина, како је речено, *социјализује неодговорност а у себи не садржи санкцију за нерад*, нити су санкције споља довољне да је заштите као продукциони однос и као фонд. Поред тога, друштвена својина не садржи ни одговорност за пословни (не)успјех, нити је институционализована одговорност за намјенско и цјелисходно коришћење као и обнављање, увећавање и унапређивање средстава у друштвеној својини. Захваљујући томе умјесто самоуправне одговорности имамо социјализацију губитака, санације, нездраву солидарност и друга „самоуправна помиловања” нерадника или слабих „домаћина” друштвених средстава.

Како друштвена својина нема уграђену одговорност за нерад и нерационално газдовање, то и цио систем политичке одговорности самоуправљања и федерализма почива на темељима економске неодговорности. Није случајно што нам је стога питање одговорности и питање друштвене својине најмање обрађивана питања и најмање развијене теорије (за разлику од других колико-толико развијених теорија: федерализма, скупштинског система, делегатског система, социјалистичког самоуправљања и социјалистичке самоуправне демократије и сл. (Чим одговорности нема као интегралне компоненте друштвене својине нема је (не може је бити) ни у политичким односима. Са овим недостатком друштвена својина осиромашује самоуправљање за одговорност (без које нема самоуправљања), а федерацију и републике и покрајине за одговорност за заједничке интересе, развој и заједништво. (Иначе у уставном систему нимамо развијену институцију заштите и заштитника заједничких интереса, изузимајући закон о привременим мјерама и дјелимично неке ингеренције Предсједништва СФРЈ).

Најзад, сматрам да би у оквиру заштите требало у одговарајућој мјери развити и контролну функцију, како у сфери

контроле располагања и коришћења друштвених средстава, тако и у области одлучивања и власти. Ово је једна од најстаријих функција власти (контрола) која је постојала још у древној Кини и Лењиновим замислима, али је данас у савременом друштву неоправдано потиснута.

б) Постоји теоријски и реални раскорак између друштвене својине и самоуправљања. *Друштвена својина је са теоријским и уставним концептом испред самоуправљања*, а у пракси испод домета самоуправљања. Она је према свом концепту, и ничија и свачија, негација државне, приватне и сваке својине, у њој нема присвајања док самоуправљање не негира државу ни управљање а у институционалном усвојству доста имитира државу.

Поред тога, самоуправљање персонализује носиоце, док друштвена својина нема титулара. Основна деформација самоуправљања је да се етатизује или индивидуализира, а друштвена својина се, углавном, деформише кроз групну својину, а мање се подржављује или приватизује.

Најзад, остваривање самоуправљања се своди на остваривање појединачних самоуправних права, па се и заштита самоуправљања своди, само или углавном, на заштиту самоуправних права а не самоуправљања као продукционог односа. (Зашто се не би нпр. испитивало како су радници информисани, какав је њихов утицај на одлуке и сл. и то штитило и обезбјеђивало). Зато је и заштита друштвене својине индиректна и индивидуализирана, јер је самоуправљање индивидуализирано а у институционалном смислу атомизирано и неизведено у вертикали (нема своју вертикалу, јер му је стварана хијерархија, а кад нема своју вертикалу не може се извести ни у вертикали друштвеног организовања). То је његова противурјечност и хендикеп у односу на државу.

У условима постојања државе самоуправљање може постојати, али све док постоји држава тешко је извести чист концепт друштвене својине и остварити га.

ц) *Основна деформација друштвене својине је групна својина. Она је потенцијално садржи и стално генерира.* Колико се друштвена својина претаче у групну својину, толико и самоуправљањем господари етатизам. Двије паралелне деформације истог продукционог односа претвориле су се у спрегу над радницима и њиховим вишком рада. Ова спрега друштвеној својини одузима друштвеност а самоуправљање своди на више мање успјешну партиципацију или га формализује. Групна својина тражи политизацију и етатизам, а бирократија као њен носилац не жели макро бирократизацију већ је републички оријентисана. Зато нема ни југословенског удруженог рада макар њиме господарила савезна бирократија. Ову појаву поспјешује самостални положај ОУР-а који рађа инвазију групне својине на друштвену својину. Групно-својинске тенденције на мини теренима постају атрактивне за бирократске групе и њихово со-

цијално и политичко партнерство. Групно-својинске тенденције се јављају уситњене и привлачне су за мање бирократске групе, а што су једне и друге мање то је спрега јача а концентрација моћи већа. Стога бирократске групе у републикама и покрајинама више сарађују, унутар, са групно-својинским посленицима него са бирократским групама других република и покрајина. То више осамостаљује ове групе и код њих више развија култ државе (своје) и (своје) територије него култ заједништва, сарадње и комуникативности. Када републички етатизми међусобно сарађују, онда су конкурентни савезном а овом је теже постићи спрегу са групно-својинским представницима и зато је слабији. Слабији је и због децентрализованог федерализма. Отуда економска дезинтеграција на економском плану и споро договарање, јалови компромиси и нејединство на политичком плану. У условима економске разједињености није ни лако постићи благовремен, здрав и напредан компромис. Самосталност води разједињености, а разједињеност самосталности дјелова и неефикасности цјелине. Ова поменута спрега „кумује” томе.

Бирократија као осамостаљени политички слој и еманација државе тражи ослонац своје моћи у групној својини, више него у државној, јер групну друштвену својину лакше продукује. На тој основи спрега бирократије и носиоца групно својинских тенденција је логична и нужна. Она је егзистенцијални *conditio* бирократије (без ње би брзо пресахла и имала симболичну власт). У овој спреси она контролише доходак и сферу власти и постаје моћна снага која би засјенила и развијеније самоуправљање од овог данас.

Центар акције треба да буде, првенствено, у разбијању ове спреге па онда у паралелном процесу потискивања бирократије и развијања самоуправљања.